

власної спрямованості. Лише за умови такої свободи вибору можливе становлення громадянської спрямованості особистості.

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АПРОБАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ПРИ ВНУТРІШНЬОСОБИСТІСНОМУ КОНФЛІКТІ СТУДЕНТІВ

Н.Є. Герасімова

Черкаський державний університет ім. Б. Хмельницького

Внутрішньоособистісні конфлікти залежно від їхнього виду мають специфічні особливості перебігу. У процесі нашого дослідження, яке проводилося на базі Черкаського державного університету ім.Б.Хмельницького, було проаналізовано частоту прояву конфліктів на різних курсах навчання. Було виокремлено найбільш характерні види внутрішньоособистісних конфліктів для всіх п'яти курсів навчання. Встановлено, що найбільшу кількість конфліктів зафіксовано на старших курсах. Крім того, окремі види конфліктів також характерні для різних курсів навчання. Так, наприклад, конфлікт «втрати розуміння» частіше виникає на 1-му та 5-му курсах навчання, конфлікт «потягів», «комплексу неповноцінності» більш характерний для середніх курсів університету. Високі показники внутрішньоособистісної конфліктності серед молоді створює плацдарм для великої корекційної роботи у психологічній службі, інституту кураторства у навчальному закладі.

Процес адаптації студентської молоді до середовища вищого навчального закладу (ВНЗ) є залежним від особистісної характеристики. Провідними в цьому процесі є емпатичні можливості студентів, здатність самоусвідомлення, прояви захисних тенденцій, конфліктогенність, породжена внутрішньою суперечливістю «Я» структури тощо. Позбутися деструктивних проявів психіки допоможе психокорекція.

Технології корекційної роботи умовно класифікуються відповідно до особливостей основних підходів, серед яких розрізняють: поведінковий підхід, діяльнісний підхід, когнітивний підхід, психоаналітичний підхід, екзистенційально-гуманістичний підхід, гештальт-терапію, психодраму, тілесно-орієнтовний підхід, психосинтез, трансперсональний підхід. Саме у формульчій частині роботи ми застосовували різновиди психологічної практики – індивідуальне консультування та активне соціально-психологічне навчання, що відкрило можливість допомоги студентам у розв'язанні внутрішньоособистісних проблем. Психологічна практика відрізняється від академічної психології злиттям теорії з процесом психокорекції, що становить її професійну специфічність. Академічні знання більшою мірою орієнтовані на актуалізацію предметно-діяльнісного

аспекту. Поза увагою залишається необхідність розвитку рефлексивних знань. Тренінгові ж методи дозволяють вивчити прояви внутрішньоособистісних конфліктів (їх деструктивність) та надавати психокорекційну допомогу студентам. Особливо сприятливі умови для цієї мети створюються в групах активного соціально-психологічного навчання, методика якого розроблена академіком АПН України Т.С.Яценко. Методи групової психокорекції започатковані в 30-50-х роках у руслі розвитку гуманістичної психології і більш орієнтовані на психотерапію. Ця психологічна модель – екзистенційно-гуманістична, розроблена В. Франклом; модель, в центрі якої знаходиться клієнт, розроблена К. Роджерсом; гештальт-модель групової роботи, розроблена Г. Айзенком; трансакційний аналіз, розроблений Е. Берном та ін. На літній сесії 1946 р., що відбулася в штаті Коннектикут (США), обговорювалися питання пов'язані з роботою в соціальних групах. Серед присутніх були засновники ідеї тренінгу К. Левін, Л. Бредфорд, К. Бенне. Через рік було створено перші лабораторії тренінгу, спрямовані на розвиток груп.

Т-група, або лабораторна група тренінгу, спрямована на корекцію комунікативних умінь у сфері міжособистісних відношень, а також на оптимізацію спілкування. У США почали розвиватися методи тренінгу, орієнтовані на індивідуальний розвиток суб'єкта. Особливо важливими були роботи А.Маслоу, у яких концентрувалась увага на можливостях повноцінного функціонування людини. З Т-груп вирости групи «тренінгу сенситивності», в яких займаються як проблемами особистості, так і міжособистісними контактами. У восьмидесятих роках минулого століття почав інтенсивно розвиватися метод соціально-психологічного тренінгу як засіб оптимізації перцептивних процесів у групі з метою підвищення соціально-психологічної компетентності особистості. Засновниками цього напрямку були Л.А.Петровська та Г.О.Ковальов. Розробка активних методів навчання характерна для сучасної педагогіки, психології та суміжних із нею дисциплін.

Таблиця 1. Середньостатистичні показники ($X_{\text{гп}}$) тривожності при різних видах конфлікту

Вид конфлікту	Контрольна група	Експериментальна група
Конфлікт «втрати розуміння»	3,2	3,5
«Рольовий» конфлікт	4,0	5,7
Конфлікт «завищених вимог до себе»	5,3	7,4
Конфлікт «двох провідних мотивів»	2,6	3,0
Конфлікт «потягів»	1,7	2,2
Конфлікт «комплексу неповноцінності»	3,8	4,3

Для студентів із проявами внутрішньоособистісних конфліктів властива велика втрата енергії, що виснажує сили, нервову систему, втягує їх у круговерть непродуктивних міжособистісних маніпуляцій, підвищений рівень тривоги. Як видно з результатів наших досліджень, представлених у Табл. 1, студенти з внутрішньоособистісним конфліктом мають високі показники рівня тривожності в порівнянні з контрольною групою. При конфлікті «втрати розуміння» ця різниця становить $\bar{I} 0,3$ ум. од.; при «рольовому» конфлікті $\bar{I} 1,7$ ум. од.; при конфлікті «завищених вимог до себе» $\bar{I} 2,1$ ум. од.; при конфлікті «двох провідних мотивів» $\bar{I} 0,4$ ум. од.; при конфлікті «потягів» $\bar{I} 0,5$ ум. од.; при конфлікті «комплексу неповноцінності» $\bar{I} 0,5$ ум. од.

Найбільша різниця виникає при конфлікті «завищених вимог до себе» та при «рольовому» конфлікті». Це, на нашу думку, пов'язане із становленням особистості в студентському віці та важливістю актуалізації у свідомості молоді соціальної регуляції взаємостосунків людей і поведінки індивіда. Отже, з нашого погляду, саме метод активного соціально-психологічного навчання (АСПН) у комплексі з класичним дослідженням відкриває нові можливості у дослідженні питань вирішення внутрішньоособистісних конфліктів студентської молоді. Його перевагою над іншими формами групової роботи є те, що навчання будується на матеріалі мимовільної, спонтанної активності його учасників, що дозволяє вивчити механізми внутрішньої обумовленості поведінки. У підґрунті функціонування групи АСПН лежить прагнення учасників навчання оволодіти процесом власного самопізнання та пізнання іншої людини психодіагностикою. Усе це забезпечує позитивні самозміни.

Результати, одержані у пілотажному обстеженні студентів до проходження груп АСПН і після них, дали підставу зробити висновки, що корекційна робота призводить до зниження рівня тривожності на 69%

Таблиця 2. Динаміка прояву рівня тривожності (%) серед студентів із внутрішньоособистісним конфліктом

Вид конфлікту	до АСПН			після АСПН		
	Висок.	Середн.	Низьк.	Висок.	Середн.	Низьк.
Конфлікт «втрати розуміння»	89	11	0	20	40	40
«Рольовий» конфлікт	71	29	0	16	41	40
Конфлікт «завищених вимог до себе»	54	46	0	16	32	52
Конфлікт «двох провідних мотивів»	78	22	0	28	35	37
Конфлікт «потягів»	55	28	17	28	45	27
Конфлікт «комплексу неповноцінності»	66	34	0	17	41	42

Таблиця 3. Прояви рівня тривожності (%) у студентів протягом навчання

Види тривожності	Курси навчання		
	I	III	V
Особистісна тривожність, високий рівень	65	53	45
Особистісна тривожність, середній рівень	43	57	64
Ситуативна тривожність, високий рівень	65	59	44
Ситуативна тривожність, середній рівень	42	56	63

при конфлікті «втрати розуміння»; на 55% — при «рольовому» конфлікті; на 38% — при конфлікті «завищених вимог до себе»; на 50% — при конфлікті «двох провідних мотивів»; на 27% — при конфлікті «потягів»; на 49% — при конфлікті «комплексу неповноцінності». Динаміка прояву тривожності серед студентів із внутрішньоособистісними конфліктами представлена в Табл. 2.

АСПН відкриває можливість діагностувати глобальні передумови дезадаптаційних проявів психіки, викликаних внутрішньоособистісними конфліктами. Внутрішня суперечність є центральним питанням в дослідженнях методом АСПН. Особистісна проблема є нерозв'язною для суб'єкта без сторонньої психологічної допомоги. Ця допомога полягає в розкритті неусвідомленої сторони суперечності, яка вуалюється від свідомості системою психологічних захистів. Метод АСПН активізує процеси самоусвідомлення та аутопсихокорекції, а це, в свою чергу, знижує рівень тривожності та внутрішньоособистісного конфлікту загалом. Динаміка прояву рівня тривожності у студентів, які проходили групи АСПН представлена в Табл. 3.

Показники тривожності на 1 курсі в порівнянні з 5 курсом досить високі. Це обумовлено наявністю низької самооцінки, невпевненістю у собі, наявністю внутрішньоособистісного конфлікту. Такі студенти сприймають загрозу своїй самооцінці та життю в цілому, реагують напруженим станом тривожності. Після корекційної роботи в групах АСПН протягом п'яти років навчання рівень тривожності розподіляється рівномірно. Підвищений середній рівень ситуативної тривожності – природна та обов'язкова особливість активної діяльності особистості (корисна тривожність).

Отже, проведене дослідження свідчить про те, що за умови використання психокорекційних методів впливу на особистість (а саме: методу АСПН) відбуваються позитивні зміни у психіці студентської молоді в їх адаптаційному періоді. Це пов'язано із зміною відношення до самого себе в позитивному ракурсі. Більш злагодженими стають структури «Я-реального» та «Я-ідеального». Зближення цих двох аспектів є результатом не

стільки змін в «Я- ідеальному», як зростання позитивного сприймання самого себе в процесі занять в групі. Деякі зміни спостерігаються і в «Я-реальному». Проявляється пластичність, теплота у відношеннях до інших, доброзичливість, щирість. Перцепція стає більш реалістичною, розширюється здатність розуміти себе.

Перевагою АСПН над іншими формами тренінгу є групова динаміка, яка сприяє глибинному проникненню в психологічні передумови особистісних деструкцій. Психодіагностика в групі АСПН завдяки її динаміці має процесуальний характер і дозволяє безболісно виявити дезадаптаційні прояви поведінки студентської молоді в ситуації спілкування, знизити рівень тривожності.

У результаті групового навчання у студентів відмічається зменшення авторитарності, зростання демократичних форм спілкування, посилення тенденцій до співробітництва, зменшуються прояви внутрішньоособистісних конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фрейд З. Введение в психоанализ. – М.: Наука, 1990. – 456 с.
2. Фрейд З. Психология бессознательного. – М.: Просвещение, 1990. – С. 425-440.
3. Хорни К. Ваши внутренние конфликты. – Санкт-Петербург, 1997. – 212 с.
4. Хорни К. Женская психология. – Санкт-Петербург: Восточно-Европейский институт психоанализа, 1994. – 222 с.
5. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції. – К.: Либідь, 1996. – 264 с.

РОЗВИТОК ПРАВОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Н.Ю. Дюмідова

Харківський державний педагогічний університет

Молоді порівняно з іншими віковими та соціальними групами населення притаманні певні специфічні моменти, обумовлені рівнями досягнутого психічного, фізіологічного розвитку та соціальної дорослості. Ці детермінанти, як правило, знаходять своє відображення в поведінці, поглядах, відчуттях, емоціях, судженнях, настановленнях молодих людей. Все це більшою чи меншою мірою відрізняється від поглядів, суджень, поведінки дорослих. Правосвідомість не є винятком у цьому переліку.

Процес формування правосвідомості особистості – явище дуже складне. Воно містить у собі систему взаємодій зовнішніх та внутрішніх факторів, яка забезпечує перетворення правової інформації, що потрапає